

Domácí násilí

Manuál pro sociální pracovníky ve zdravotnictví

Pomůcka pro včasnou detekci domácího násilí a kontakt s osobami ohroženými DN

Při své práci přicházíte do kontaktu s mnoha lidmi – mezi kterými mohou být i osoby, jenž jsou **osobami ohroženými domácím násilím** (dále jen DN). Následující doporučení by vám mohla pomoci včas rozpoznat přítomnost domácího násilí v jejich životě a posílit vaše dovednosti při kontaktu s nimi.

Co je domácí násilí

Domácí násilí je **fyzické, psychické nebo sexuální násilí mezi intimními partnery**, tj. manžely, druhy apod.,

- ke kterému dochází v **soukromí**, tedy mimo kontrolu veřejnosti,
- intenzita násilných incidentů se zpravidla **stupňuje** a
- u osob ohrožených DN vede ke **ztrátě schopností** včas zastavit násilné incidenty a efektivně vyřešit narušený vztah;
- širší pojem „násilí v rodině“ zahrnuje také násilí páchané na dětech a násilí páchané na seniorech.

Rozpoznávání osob ohrožených domácím násilím

Osoby ohrožené domácím násilím vám většinou samy od sebe nesdělí informace o svém problému. Promluví však, jestliže jim budou kladeny jednoduché a přímé otázky nekonfliktním tónem a v důvěryhodném prostředí. **S pacienty nehovořte v přítomnosti jiných osob, zejména jejich partnerů / partnerek.**

Někdy je těžké rozpoznat ohroženou osobu, jestliže nevyhledá pomoc v akutní fázi po incidentu. Ohrožené osoby trpí často pocitem studu, strachu a viny a mohou tedy uvádět **jiné důvody pro své potíže**. Mají tendenci minimalizovat projevy agrese, **skutečnost je zpravidla horší**, než uvádějí.

Buďte trpěliví. Mnoho ohrožených osob potřebuje pomalý postup (drobné krůčky raději než radikální řešení), ačkoli jejich situace je velmi zlá.

„Psychologické“ signály DN

- manipulace s realitou (laxnost, odmítání pomoci);
- neschopnost ventilovat vztek;
- disociace;
- minimalizace násilí;
- naučená pasivita, sebedestructivní a sebeobviňující reakce;
- přílišná ochota vyhovět druhým.

Osoba ohrožená DN ztrácí výhled do budoucnosti. Proto se u ní projevují:

- snížené sebevědomí;
- zvýšená dráždivost;
- čerstvé zážitky spojené s rolí osoby ohrožené DN.

Zásady komunikace s osobou ohroženou domácím násilím

- **empatie**, aktivní naslouchání, potvrzování emocí;
- **upřímnost** (problém DN je vždy složitý; složitost a další útrapy nelze před ohroženou osobou zamlčovat);
- **porozumění** (důležité: nikdy nepodmiňovat pomoc tím, že ohrožená osoba opustí násilnou osobu, osoba ohrožená DN musí vědět, že i po nešťastném pokusu o záchranu vztahu bude pomáhajícími pracovníky akceptována.);
- **zjišťování míry ohrožení** této osoby (rizikovitost násilné osoby);
- **postupné přeladování** z minulosti na budoucnost (stimulování vnitřních sil osoby ohrožené DN, pěstování sebevědomí a sebeúcty, obnovování životních iluzí);
- **zpracování individuálního bezpečnostního plánu** (jak se bránit proti DN);
- **podpora při hledání navazujících míst pomoci** (vysvětlit možné trestněprávní kroky, možnosti řešení sociálních otázek, kontakt na organizace pro pomoc osobám ohroženým DN, krizové linky aj.).

Doporučení pro vedení rozhovoru

Povzbudte pacienta/ku k rozhovoru. V jeho průběhu budujte vzájemnou důvěru, naslouchejte, neposuzujte.

Tažte se výslovně po incidentech DN.

- *Stalo se někdy, že vás někdo blízký uhodil či jinak fyzicky napadl, nebo že vám vyhrožuje? Děje se to nyní? Cítíte se doma bezpečně?*
- *Vypadá to, jako by vás někdo uhodil – jak se to stalo? Lidé, kteří mají tyto potíže, bývají osobami ohroženými násilím ve svých rodinách – děje se něco takového u vás?*
- *Jak se nyní cítíte? Co vás pohnulo k vyhledání pomoci? Jak se k vám partner/ka choval/a? Co dělal/a? Jak jste se cítil/a?*
- *Kdy to začalo? Jak to začalo? Jak jste se choval/a při prvním napadení? Co vás dnes nejvíc trápí? Jsou ohroženy také děti? Jak reagují na DN?*

- *Jak vidíte teď váš vztah? Jak vám můžeme pomoci? Co očekáváte od nás? Jaké máme společné možnosti řešit váš problém?*

Při rozhovoru zjistěte signály **zvýšeného rizika pro osobu ohroženou DN**. To znamená posuďte míru rizikovosti násilné osoby dle následujících ukazatelů:

- je držitelem **střelné zbraně**;
- je konzumentem **alkoholu** nebo jiných **drog**;
- vyhrožuje **zabitím**;
- **napadá i děti**;
- již **napadla i zakročující policisty**;
- má sklony ke **slídění či pronásledování osoby ohrožené DN**.

Jsou-li přítomny **dva nebo více uvedených znaků, je ohrožení této osoby velmi vážné**. Je namístě hledat možnosti azylového ubytování, případně podat na násilnou osobu trestní oznámení. Zjistíte-li **týrání nebo zneužívání dětí** (případně jiné svěřené osoby), vždy hlase případ **policii**. Zjistíte-li, že **v domácnosti postižené násilím mezi dospělými žijí děti**, vždy hlase případ **orgánu sociálně právní ochrany dětí**.

Možnosti řešení

1. Jestliže osoba ohrožená spolupracuje,

- poskytněte jí pomoc v rámci svých kompetencí a možností;
- důležité je povzbudit ohroženou osobu v odhodlání problém řešit: poskytněte jí potřebné informace o problému DN a doporučte, případně zprostředkujte kontakt na jiné pomáhající instituce (organizace pro pomoc osobám ohroženým DN, krizové linky apod.);
- je-li osoba ohrožená DN v ohrožení života, pomozte jí vypracovat bezpečnostní plán (viz dále).

2. Jestliže osoba ohrožená popírá podezření na DN, nebo nechce o problému hovořit,

- zadokumentujte svůj názor na přítomnost DN a informujte jí o tom, kde může hledat pomoc, pokud se pro takový krok rozhodne v budoucnu (kontakt na organizace pro pomoc osobám ohroženým DN, krizové linky apod.).

Jak vypracovat bezpečnostní plán

- Jednoduchými dotazy zjistěte styl, povahu a okolnosti útoků násilné osoby.
- Dotažte se na možnosti ohrožené osoby zajistit si pomoc.
- Podle toho spolu s ohroženou osobou vytvořte sled jednoduchých kroků, které povedou k ochraně před násilnou osobou.
- Je třeba myslet mimo vyjeté koleje, kreativně.
- Osoba ohrožená DN musí věřit v bezpečnostní plán.
- Někdy má významný bezpečnostní účinek i zdánlivá maličkost.

Směr strategie pomáhajících pracovníků při vypracování bezpečnostního plánu

- Zjištění stupně rizikovosti násilné osoby a sestavení bezpečnostního plánu (ochrana ohrožené osoby – únikové cesty z bytu, přivolání policie, lékaře aj.).
- Psychologická stránka věci (povzbuzení osoby ohrožené DN, startování aktivity, obnova životních iluzí).
- Právní stránka věci (např. trestní oznámení na policii).
- Sociálně organizační stránka věci (co je třeba zorganizovat, jaké sociální problémy je třeba řešit).

Nezapomeňte zdůraznit osobě ohrožené DN, aby evidovala a dokumentovala veškeré projevy DN, kterých se násilná osoba dopustila: například vyhotovit písemnou zprávu s uvedením popisu incidentu, místa, času a data, pořídít fotografie, zvukový záznam, vyhledat lékaře a uchovat lékařskou zprávu apod.

Jak odlišit domácí násilí od jiných rodinných problémů a krizí

1. Přímým dotazováním. Klíčové jsou dotazy na fyzické, psychické, sexuální a také ekonomické násilí.

2. Zhodnocením případu dle těchto kritérií (znaků domácího násilí)

a) Přítomnost jakékoliv formy násilí. Násilí není vyprovokované chováním osoby ohrožené! Klíčová je otázka:

„*Co předcházelo incidentu?*“

b) Cyklus násilí. DN není jednorázový akt! Je to proces dlouhodobý a opakovaný. Zásadně mění povahu partnerského vztahu. Klíčové otázky jsou: „*Kdy to začalo, jak dlouho to trvá, co se děje nyní?*“

c) Asymetrie vztahu. Lze rozpoznat kdo je osoba ohrožená a kdo osoba násilná. Role jsou jasně vymezené.

d) Eskalace. Ve vývoji domácího násilí lze pozorovat eskalaci.

Závěr

Neposuzujte úspěch své intervence podle aktivity ohrožené osoby. Osoba ohrožená DN je velice často ohrožena na zdraví a životě, jestliže se pokusí opustit násilnou osobu, a tak může trvat poměrně dlouho, než se k tomuto kroku odhodlá. Pro pomáhající pracovníky je značně frustrující vidět, že ohrožená osoba zůstává v násilném vztahu. Avšak tím, že jste jí poskytli porozumění pro její situaci a nabídli dostupnou pomoc, učinili jste vše, co bylo možné. Účinným prostředkem pro vlastní vyrovnání se s problémem „neúspěchu“ při pomoci osobám ohroženým domácím násilím je supervize. Pomůže vám porozumět vlastním pocitům, ať už bezmoci či rozčarování nebo dokonce podráždění. Podpoří vaše vhodné a správné postupy vůči „problematickým“ pacientům.

Vydal Odbor zdraví MMB, ve spolupráci s IDT pro oblast DN, v rámci projektu *Interdisciplinární přístup k řešení případů domácího násilí ve statutárním městě Brně* realizovaného za finanční podpory města Brna a Jihomoravského kraje, **2008**, aktualizace textu 2009

© **Bílý kruh bezpečí 2003**